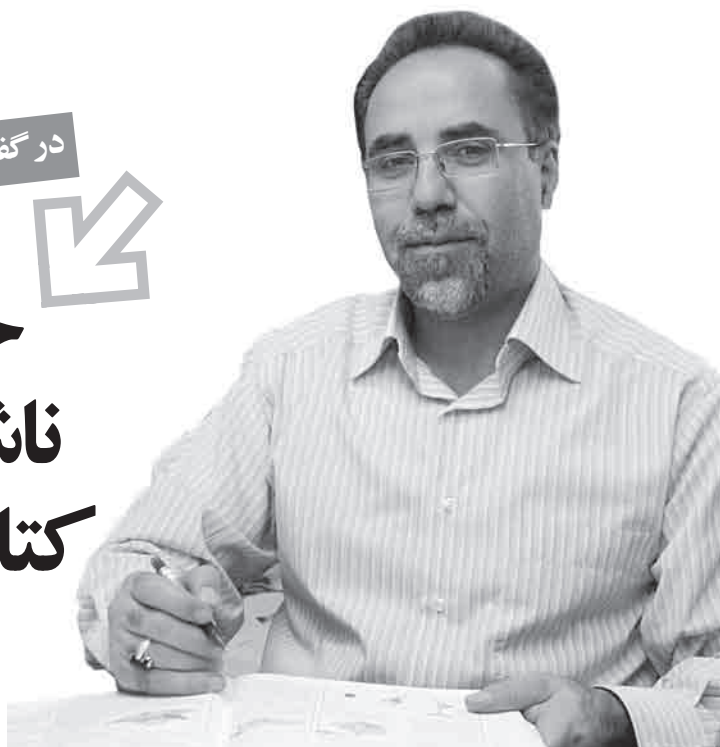

در گفت‌وگو با احمد احمدی

حمایت از ناشران موفق کتابهای مرجع

اشاره

احمد احمدی، مسئول داوران گروه کتابهای مرجع در هشتمین جشنواره کتابهای کمک آموزشی رشد» است. او که خود از مؤلفان کتاب درسی فیزیک دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی است، طی سالهای گذشته، در گروه علوم تجربی، جزو داوران جشنواره رشد بوده است و امسال که برای نخستین بار، کتابهای مرجع نیز به آثار مورد بررسی جشنواره اضافه شده‌اند، به عنوان مسئول داوران این گروه فعالیت دارد.

احمدی معتقد است، کیفیت کتابهای مرجع رسیده به هشتمین جشنواره، با کیفیت کتابهای دیگر گروهها بسیار متفاوت است و ناشرانی که در این زمینه فعالیت خوبی دارند باید مورد حمایت جدی مسئولان آموزش و پرورش قرار گیرند.

در ادامه گفت‌وگوی احمدی با نشریه جوانه را می‌خوانند:

■ **تحلیلتان از کتابهای مرجع که تا به حال بررسی کرده‌اید، چیست؟**

□ خوش‌حالم بگویم کتابهای مرجعی که توسط ناشران گوناگون برای دوره‌های ابتدایی و راهنمایی تولید شده‌اند جزو با کیفیت‌ترین آثار هستند. اگر این روند به همین شکل ادامه پیدا کند، زمینه کتابهای مرجع با کشورهای پیشرفته دنیا اختلاف فاحشی نخواهیم داشت و به زودی خواهیم دید که دانش‌آموزان ما از کتابهای بسیار با کیفیت استفاده می‌کنند.

هرچند که قسمت عمده‌ای از تولیدات و آثار در این بخش ترجمه هستند، اما ترجمه با کیفیت این آثار و بومی کردن آنها به‌خوبی انجام شده است.

■ فکر نمی‌کنید همین موضوع ترجمه‌ای بودن بیشتر کتابهای مرجع ممکن است به برنامه درسی ما آسیبی وارد کند؟

□ اتفاقاً بخش جالبی که در کتابهای مرجع شاهد آن بودیم، در رابطه با همین موضوع است. یعنی ناشران خیلی چشم بسته کار ترجمه را انجام نداده‌اند و غالباً از گروهی استفاده کرده‌اند که در موضوع کتاب، تخصص دارند. فکر می‌کنم هر جا لازم شده نیز دخل و تصرفی در آن داشته‌اند. به‌ویژه در مورد ارزشهای فرهنگی، قطعاً ناشران مراقب بوده‌اند. در برخی کتابهای ترجمه، مشاهده کردم که مترجمان و متخصصان ما، خودشان به مطلب اضافه کرده‌اند؛ مثلاً در موضوعهای «جایگاه منجمان ایران» یا «دانشمندان ایرانی - اسلامی»، به‌خصوص در مراجعی که به تاریخ علم می‌پردازند. ممکن است در یک کتاب به صورت گذرا به موضوع اشاره شده باشد و آن‌طور که باید شرح آن نیامده باشد، ولی در برخی کتابها شاهدیم که گروه ترجمه به کمک مستنداتی، موضوع را بسط داده‌اند تا مخاطبان ما بتوانند به شکل مناسبی از آن استفاده کنند.

**کتابهای
مرجع تأثیر زیادی
در سواد علمی - فناوری
دانش‌آموزان دارند و به‌طور مؤثری
می‌توانند برنامه درسی را حمایت
کنند، ناشرانی که در این زمینه فعالیت
خوبی دارند، باید مورد حمایت جدی
مسئولان آموزش و پرورش قرار
گیرند**

■ پس ارزیابی کلی شما از کتابهای مرجع مثبت است.

□ به نظر من، در کتابهای مرجع چند ویژگی وجود دارد که آنها را نسبت به کتابهای حوزه‌های دیگر بارز کرده است. برای مثال، تصویر محورند، اطلاعات کاربردی مناسبی در موضوعات گوناگون دارند و غالباً ناشران می‌توانند محدودیت حجم را هم در نظر بگیرند. در نتیجه، این کتابها به‌طور بالقوه کتابهای مناسبی هستند و در پژوهشها و تحقیقهای کلاسی و مدرسه‌ای به دانش‌آموزان کمک می‌کنند. در واقع، کتابهای مرجع می‌توانند از برنامه‌های درسی به‌خصوص در زمینه دانشی حمایت کنند و سواد علمی دانش‌آموزان را ارتقا دهند.

اصولاً در دنیا کتابهای مرجع برای مدتی نسبتاً طولانی نگه‌داری می‌شوند. به همین دلیل هم با کیفیت هستند و گروههای تألیف‌کننده آنها بسیار قوی عمل می‌کنند. خوش‌بختانه ناشران ما نیز -چه آنها که ترجمه کرده‌اند و چه آنهايي که به تألیف یا الگوبرداری دست زده‌اند- با همین دقتها دست به تولید کتاب زده‌اند. به‌علاوه، برخی از وسواسهایی را هم که در جامعه ما وجود دارند، رعایت کرده‌اند و آثار با کیفیتی پدید آورده‌اند.

در نتیجه، ما در روند داوری کتابهای مرجع با گروهی از کتابها روبه‌رو بودیم که کیفیتشان با

گروه‌های دیگر بسیار متفاوت بود و این باعث خشنودی گروه داوری شد. به نظر من، از آنجا که کتابهای مرجع تأثیر زیادی در سواد علمی - فناورانه دانش‌آموزان دارند و به‌طور مؤثری می‌توانند برنامه‌داری را حمایت کنند، ناشرانی که در این زمینه فعالیت خوبی دارند، باید مورد حمایت جدی مسئولان آموزش و پرورش قرار گیرند.

کتابهایی که تلاش می‌کند به سؤالات کتابهای درسی پاسخ دهند، به جای دانش‌آموز فکر می‌کنند و این حاصلی جز فلج کردن دانش‌آموزان در پی نخواهد داشت

■ موضوعات کتابهای مرجع بیشتر در چه حوزه‌هایی بودند؟

□ ما با موضوعات بسیار متنوعی در کتابهای مرجع روبه‌رو بودیم؛ از اغلب فناوری، فیزیکی و زیست گرفته تا ادبیات، جغرافیا، تاریخ و دیگر موضوعات. ولی اغلب کتابها، در بخش علوم و فناوری بودند. در زمینه‌هایی که داوران اصلی ما در مورد آنها تخصصی نداشتند، داور مدعو داشتیم. این داوران نیز با دقت خیلی زیادی انتخاب شدند تا دقیقاً مرتبط با تخصصشان داوری کنند.

■ از چگونگی داوری کتابهای مرجع برایمان بگویید.

□ ما درباره‌ی داوری کتابهای مرجع دقت زیادی به خرج دادیم. ابتدا شاخصهای اصلی را که در این کتابها باید در نظر گرفته شوند، استخراج کردیم. نهایی شدن این شاخصها چند جلسه طول کشید. سپس در سه مرحله کتابها را بررسی کردیم. در مرحله‌ی نخست، کتابهایی را که از نظر صحت علمی، ارزشهای فرهنگی و اجتماعی و نوع مخاطب مناسب نبودند، کنار گذاشتیم. از مرحله‌ی دوم به بعد کار داوری با دقت بیشتری صورت گرفت و هر کتاب توسط سه داور بررسی شد. در مرحله‌ی آخر، کتابهایی را که به این مرحله رسیده‌اند، با شاخصهایی که در داوری مدنظر، امتیازگذاری می‌کنیم و سپس بر اساس امتیاز کتابها را انتخاب می‌کنیم. البته ممکن است یک مرحله‌ی دیگر هم داشته باشیم. به این صورت که مثلاً اگر قرار است در نهایت چهار اثر را معرفی کنیم، شش اثر را در نظر می‌گیریم و سپس با یک بحث اقلانعی، چهار اثر برگزیده را اعلام می‌کنیم.

■ درباره‌ی شاخصهایی که کتابهای مرجع را به وسیله‌ی آنها بررسی کرده‌اید، توضیح می‌دهید.

□ شاخصهای ما به دو دسته‌ی عمومی تقسیم‌بندی می‌شوند. شاخصهای عمومی که یک سوم امتیازات را به خود اختصاص می‌دهند، شامل سه بخش هستند:

۱. بخش فیزیکی و ظاهری که در آن کیفیت صفحه‌آرایی، زیباسازی متن، میزان سفیدخوانی و موضوعاتی از این دست مطرح هستند.
۲. انتخاب محتوا و شیوه‌ی سامان‌دهی که در این بخش، موضوعاتی مانند ارتباط با اهداف برنامه‌داری، نیاز و ویژگی مخاطبان، به روز بودن محتوا، توجه به ارزشهای فرهنگی - تربیتی، سیر

منطقی و انسجام مطالب مطرح هستند.

۳. کیفیت تصاویر که در این بخش نیز ارتباط با متن، جذابیت ظاهری و برانگیزانندگی تصاویر اهمیت دارد.

شاخصهای اختصاصی هم که دو سوم امتیازات را در برمی‌گیرند، ۱۳ شاخص را به این شرح شامل می‌شوند:

۱. تناسب محتوا با هدف: یعنی بر اساس هدف کتاب، محتوایش را بررسی می‌کنیم.
۲. تناسب سطح علمی و روش بیان با سن و رشد فکری مخاطب: در این‌جا بهداشت آموزش برایمان مهم است.
۳. استفاده از زبان فارسی معیار.
۴. اعتبار و صحت علمی اثر: شاخص بسیار مهمی که می‌توانستند یک اثر را در همان مراحل ابتدایی حذف کند.
۵. متناسب و مرتبط بودن با زندگی روزانه مخاطب.
۶. توجه به اصالت تصویر: به این معنی که گاه ناشران برای تهیه تصاویر برخی کتابهای مرجع، از عکاسان داخلی استفاده کرده‌اند. در واقع، راه طولانی‌تری را برگزیده و هزینه‌هایی را پذیرفته‌اند که این موضوع برای ما مهم بود.
۷. تشویق و تحریک مخاطبان: گاه برخی آثار آن‌قدر جذاب هستند که مخاطبان را به ادامه مطالعه ترغیب می‌کنند. ما به این موضوع اهمیت می‌دادیم.
۸. دسترسی راحت به مداخل: به این معنی که مخاطب به راحتی بتواند آن‌چه را که می‌خواهد پیدا کند.
۹. تیم ویراستاری و پدیدآورنده: ارتباط تخصصی پدیدآورندگان و ویراستاران با موضوع اثر و انجام ویراستاری علمی.
۱۰. تألیفی بودن: ما در شرایط مساوی، برای آثار تألیفی امتیازی در نظر می‌گرفتیم.
۱۱. متناسب بودن اطلاعات کتاب با نیاز دانش‌آموزان.
۱۲. تأثیر محتوای کتاب: این که محتوای کتاب تا چه حد موجب ارتقاء و توسعه سواد علمی - فناورانه یادگیرنده می‌شود.
۱۳. امتیاز ویژه دوری: یعنی ممکن است در اثری نکاتی را ببینیم که در شاخصهای قبلی به آن اشاره نشده باشد. داوران برای این‌گونه نکات امتیازی در نظر می‌گیرند.

■ به طور کلی وضعیت کنونی انتشار کتابهای کمک آموزشی را در کشور چگونه ارزیابی می‌کنید؟

□ نشر کتابهای کمک آموزشی در کشور ما به گونه‌ای است که ناشران زیادی در این حوزه فعالیت می‌کنند و وقت و انرژی زیادی می‌گذارند. شاید به این دلیل که این کتابها، نسبت به

معتقدم
پاسخ کلی مسائل
پرسشها و تمرینهای کتاب
باید در اختیار معلم باشد و
دانش آموز از طریق کلاس درس
به همه پاسخها برسد؛ نه اینکه
در کتابی دیگر جواب پرسشها
به صورت آماده وجود
داشته باشد

کتابهای عمومی تر، از اقبال بیشتری برای فروش برخوردارند. اما باید توجه داشت که بسیاری از این کتابها برنامه درسی را حمایت نمی کنند و حتی گاهی آن قدر از برنامه درسی دور هستند که قسمتی از اهداف برنامه درسی را خنثا می کنند. مثلاً کتابهایی که تلاش می کنند به سؤالات کتابهای درسی پاسخ دهند، به جای دانش آموز فکر می کنند و این حاصلی جز فلج کردن دانش آموزان در پی نخواهد داشت.

در برنامه درسی تلاش بر این است که دانش آموزان با مهارت «خود یادگیری» برسند، یعنی خودشان بتوانند مفاهیمی را تولید کنند. مجموعه کتابهای کمک آموزشی که به این توانایی کمک می کنند، کتابهای مفیدی محسوب می شوند، اما مجموعه هایی که برخلاف این موضوع حرکت می کنند، مضر هستند.

من فکر می کنم برگزاری جشنواره ها و انتخاب کتابهای برگزیده و مناسب راهی است برای تمیز کتابهای مناسب از نامناسب. اما باید از این هم جلوگیری کرد و به کتابهایی که احساس می کنیم مضر هستند، اجازه فروش ندهیم یا نگذاریم به مدارس راه پیدا کنند. چرا که هزینه های زیادی صرف می شوند تا برنامه درسی پیاده شود. اما گروههایی پیدا می شوند که به خاطر منافع اقتصادی برنامه را به انحراف می کشند.

■ شاید بتوان گفت حل المسائلها نیز جزو این نوع کتابها هستند و ما شاهدیم که دانش آموزان و گاه معلمان از این کتابها استفاده می کنند. شما دلیل این استقبال را چه می دانید؟

□ این موضوع چند دلیل می تواند داشته باشد. یکی این که شاید دانش آموزان، خانواده ها و حتی برخی معلمان، نمی دانند که اهداف برنامه درسی سه بخش مهارتی، نگرشی و دانشی را شامل می شوند و حل المسائلها تنها بخش دانشی را حمایت می کنند.

دلیل دیگر نگرانیهایی است که دانش آموزان بابت نمره دارند. همین باعث می شود که دنبال کتابهایی باشند که آنها را سریع به پاسخ می رسانند.

البته به این دلایل می توان راحت طلبی را هم اضافه کرد. البته من معتقدم پاسخ کلی مسائل، پرسشها و تمرینهای کتاب باید در اختیار معلم باشد و دانش آموز از طریق کلاس درس به همه پاسخها برسد؛ نه اینکه در کتابی دیگر جواب پرسشها به صورت آماده وجود داشته باشد.